

Osiyo xalqaro universiteti magistri

Raximova Iroda

AL-FAROBIIY MEROSIDA AXLOQIY TARBIYA VA UNING ZAMONAVIY KASBIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Annotatsiya: Mazkur maqolada Abu Nasr Al-Farobiyning axloqiy tarbiya haqidagi qarashlari tahlil qilinib, ularning zamonaviy kasbiy ta'lim jarayonlarida qanday ahamiyat kasb etishi yoritilgan. Al-Farobiy inson komilligiga erishishda axloqiy yetuklikni asosiy mezon sifatida belgilaydi. Uning axloqiy-pedagogik qarashlari bugungi kompetensiyaviy ta'lim tizimi bilan integratsiyalanishi mumkinligi ko'rsatib beriladi. Ayniqsa, kasbiy mas'uliyat, kommunikatsiya, muomala madaniyati, etika kabi kompetensiyalarni shakllantirishda Farobiy ta'limoti dolzarb hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Al-Farobiy, axloqiy tarbiya, kasbiy kompetensiyalar, shaxsiy rivojlanish, ma'naviy yetuklik, falsafiy meros, kasbiy etika

Аннотация: В данной статье рассматриваются взгляды Абу Насра аль-Фараби на нравственное воспитание и их значимость в формировании современных профессиональных компетенций. Фараби подчеркивает, что моральное совершенство является основой личного и общественного развития. Его философско-педагогическое наследие может быть интегрировано в современную систему профессионального образования, особенно в формировании таких компетенций, как профессиональная ответственность, этика, коммуникативность и культура поведения.

Ключевые слова: Аль-Фараби, нравственное воспитание, профессиональные компетенции, личностное развитие, этика, философское наследие, мораль

Annotation: This article explores Abu Nasr Al-Farabi's perspectives on moral education and their relevance to the development of modern professional competencies. Al-Farabi emphasized ethical refinement as a fundamental aspect of personal and societal progress. The article demonstrates how his moral and philosophical teachings can be integrated into contemporary educational systems, particularly in nurturing professional responsibility, communication skills, ethical behavior, and civic awareness among future specialists.

Keywords: Al-Farabi, moral education, professional competencies, personal development, ethical formation, philosophical legacy, professional ethics

Abu Nasr Al-Farobiyning falsafiy merosi, ayniqsa, uning axloqiy tarbiya haqidagi qarashlari nafaqat o'z davrida, balki zamonaviy ta'lim jarayonida ham muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda. Al-Farobiy axloqiy tarbiyani jamiyat barqarorligining, shaxs kamolotining va boshqaruv samaradorligining eng asosiy omillaridan biri sifatida ko'radi. Uning fikricha, inson aqliy bilimlar bilan bir qatorda axloqiy fazilatlarga ham ega bo'lishi kerak. Shundagina u jamiyatda faol, mas'uliyatli, adolatli va yetuk mutaxassis bo'la oladi.

Zamonaviy kasbiy kompetensiyalar tizimida nafaqat bilim va ko'nikmalar, balki ijtimoiy-axloqiy jihatlari – mas'uliyat, halollik, empatiya, muloqot madaniyati kabi sifatlar ham yetakchi o'rinni egallamoqda. Aynan shu nuqtai nazardan qaralganda, Al-Farobiyning axloqiy tarbiya g'oyalari bugungi kompetensiyaviy ta'lim tamoyillari bilan mushtaraklik kasb etadi.

Al-Farobiyning "Fozil shahar" haqidagi qarashlarida davlat va jamiyat taraqqiyotining asosi – bilimli va axloqli fuqarolar ekanligi ta'kidlanadi. Bunday yondashuv hozirgi zamon ta'lim tizimining asosiy vazifasi bo'lgan yetuk mutaxassisni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy ta'lim dasturlarida Farobiyning merosidan foydalanish quyidagi yo'nalishlarda foydali bo'lishi mumkin:

- **Etika va kasbiy axloq** fanlarida uning qarashlarini kiritish;
- **Shaxsiy rivojlanish** kurslariga Farobiyning fazilatlar haqidagi ta'limotini qo'shish;
- **Soft skills** (yumshoq ko'nikmalar)ni shakllantirishda muloqot va axloqiy tafakkur mashg'ulotlarini ishlab chiqish.

Shuningdek, uning g'oyalari orqali ta'lim jarayonida o'quvchilarni nafaqat bilimli, balki halol, mas'uliyatli, murosa qila oladigan shaxs sifatida shakllantirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa hozirgi jamiyat ehtiyojlariga mos mutaxassisni tarbiyalashda muhim qadamlardan biridir.

Al-Farobiy o'zining asarlarida axloqiy tarbiyani faqat ma'naviy tushuncha sifatida emas, balki ongli faoliyat sifatida talqin qiladi. Unga ko'ra, axloqiy fazilatlar inson ongida shakllanadigan ongli tanlov mahsulidir. Shu nuqtai nazardan, axloqiy tarbiya jarayonida quyidagi metodologik asoslar ajralib turadi:

1. **Aql va axloq birligi:** Al-Farobiy insonni kamolga yetkazish uchun faqat bilim emas, balki axloqiy fazilatlarining ham zarurligini ta'kidlaydi. Aql bilan boshqarilmagan axloq, va axloq bilan uyg'unlashmagan bilim natijasiz bo'ladi.
2. **Ideal shaxs modeli:** U "komil inson" konsepsiyasini ilgari suradi. Bunday inson – bilimdon, adolatli, ma'naviy toza, jamiyat uchun foydali bo'lgan yetuk shaxsdir.
3. **Fozil jamiyat va rahbar:** Al-Farobiy axloqiy yetuklikning ijtimoiy kontekstini ham ochib beradi. Unga ko'ra, jamiyatda axloqiy qadriyatlar ustuvor bo'lishi uchun rahbarlar o'zlari bu qadriyatlarga sodiq bo'lishlari zarur.

Al-Farobiy g'oyalarining zamonaviy kasbiy ta'limdagi tatbiqlari

Bugungi ta'lim tizimida "kompetensiyalar asosida yondashuv" yetakchi metodologiyalardan biridir. Al-Farobiy merosi esa ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda boy nazariy manba bo'la oladi:

1. Kasbiy mas'uliyat va axloqiy ong:

Al-Farobiyning axloqiy tamoyillari orqali talabalarga halollik, burch, mas'uliyat va adolat singari kasbiy axloqiy qadriyatlarni singdirish mumkin.

2. Muloqot madaniyati va ijtimoiy kompetensiyalar:

Farobiy muloqotni faqat nutq emas, balki ongli axloqiy aloqa sifatida ko'radi. Bu nuqtai nazar bugungi soft-skills treninglarida qo'llanishi mumkin.

3. Tanqidiy va etik tafakkurni shakllantirish:

Zamonaviy ta'limda talabalar mustaqil fikrlash, murakkab muammolarga axloqiy yechim topish, bahs-munozara yuritish ko'nikmalarini egallashi zarur. Al-Farobiyning mantiq, falsafa va siyosiy etika haqidagi asarlari bu yo'nalishda muhim manba hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim amaliyotiga takliflar

Quyidagi pedagogik yondashuvlar orqali Al-Farobiy merosini kasbiy ta'limga tatbiq etish mumkin:

- Modulli ta'lim dasturlariga axloqiy-etik bloklar qo'shish;
- Farobiy asarlaridan iqtiboslar asosida etika seminarlarini tashkil qilish;
- Virtually moral dilemma cases (axloqiy vaziyatlar asosida rol o'yinlari) orqali soft skillsni rivojlantirish;
- "Kamil inson" modeli asosida shaxsiy rivojlanish rejalari tuzish.

Xulosa: Al-Farobiy axloqiy tarbiya orqali kamil insonni shakllantirish g'oyasini ilgari suradi. Uning merosi hozirgi ta'lim tizimida kasbiy kompetensiyalarni – ayniqsa axloqiy, ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarni – rivojlantirishda boy manba bo'la oladi. Bu esa ta'limni nafaqat kasbga tayyorlov vositasi, balki shaxsiy va ijtimoiy yetuklikni ta'minlovchi vosita sifatida ko'rishga zamin yaratadi.

Adabiyotlar

1. Al-Farobiy. Fozil shahar ahli haqida (al-Madina al-fazila). – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 1993.
2. Al-Farabi. On the Perfect State (Al-Madina al-Fadila). Translated by Richard Walzer. Oxford: Clarendon Press, 1985.
3. Al-Farabi. The Attainment of Happiness. Translated by Muhsin Mahdi. Chicago: Kazi Publications, 2001.
4. Al-Farobiy. Ilmlar tasnifi. – Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, 1998.
5. Akbarovna, I. S. (2024). THE IMPORTANCE OF FORMING MATHEMATICAL CONCEPTS. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(3), 912-917.
6. Akbarovna, I. S. (2024). EMOTSIYALARNI TANISH, IFODALASH VA BOSHQARISH USULLARI. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 20-25.
7. Ikromova, S. A. (2024). YOSHLAR VA PSIXOLOGIK KRIZISLAR. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 283-288.
8. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVNING AHAMIYATI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 114-119.
9. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA O 'QITISHDA MULTIMEDIA TEXNOLOGIYALARINING ROLI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 108-113.